

<http://uard.bg>

New Knowledge Journal of Science

Списание за наука „Ново знание“

University of Agribusiness and Rural Development Academic Publishing House
Bulgaria

Академично издателство на Висше училище по агробизнес и развитие на регионите
Пловдив

ОТЧЕТНОСТТА КАТО ФАКТОР В ПРОЦЕСА ПО УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ВАЛУТНА СИСТЕМА

Евгений Стоянов

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите

Ключови думи:

валута
операция
норматив
ефект
отчетност

Резюме

Статията поставя своя фокус върху функционирането на българската валутна система и по-конкретно върху особеностите на нейната отчетност. Обектът на анализ придобива все по-значима роля в работата на българската икономика, тълкувана като усъвършенстващ се управленски процес, обоснован от развитието на финансовия контрол, оптимизирането на резултатите и формирането на увереност в по-стабилното бъдеще. Цел на разработката е отчетният процес да бъде анализиран и представен като съществено условие и предпоставка при развитието и усъвършенстването на валутната система на България.

ACCOUNTANCY AS A FACTOR IN THE IMPROVEMENT PROCESS OF BULGARIAN MONETARY SYSTEM

Evgeniy Stoyanov

University of Agribusiness and Rural Development – Plovdiv, Bulgaria

Keywords:

currency
operation
norm
effect
accountancy

Abstract

The paper put its focus on the functioning of the Bulgarian monetary system and on the characteristics of its accountancy in particular. The object of analysis gains more and more significant role in the functioning of Bulgarian economy interpreted as an improving process substantiated by the development of the financial control, optimization of results and establishment of confidence in steadier future. The aim of the study is the accountancy process to be analyzed and presented as an essential condition and a prerequisite of development and improvement of the monetary system in Bulgaria.

При условия на пазарна икономика и развиваща се глобализация са неизбежни международните икономически взаимоотношения между стопанските субекти. Успешна и доходоносна дейност стопанските субекти могат да развият на базата на активно участие при разпределението на труда на международните пазари. Тази особеност в пълна сила важи за българските стопански субекти,

които чувстват огромна зависимост от чужди доставчици и клиенти.

Деловите търговско-икономически отношения на българските стопански субекти винаги са резистентни от парични средства, деноминирани в чужди парични знаци. В този ред на мисли, контролът върху отчетността при реализиране на

валутни операции е законосъобразно и естествено да се развива в две области:

- I. Контрол върху отчитането на валутни сделки;
- II. Контрол върху преоценката на валутните активи и пасиви.

Цели при организирането на контрол върху отчетността при валутни сделки са установяването на законосъобразност и констатирането на нарушения. Тези цели се реализират при решаването на конкретни задачи като:

- а) проверка на документалната обосновааност по валутните операции;
- б) проверка по прилаганите валутни курсове за привеждане на валутните активи и пасиви в левова равностойност;
- в) проверка върху процедурата по отразяване на валутния ефект, включването му в текущите приходи и разходи и в отчета на приходи и разходи.

В процеса по реализиране на стопанска дейност субектите съблюдават нормативната база, предвидена от Закона за счетоводство, НСС № 21 Отчитане влиянието на промените на валутните курсове и Валутния закон. Съобразно нормативната уредба като валутна сделка се възприема всяка сделка, деноминирана или изискваща разплащане в чуждестранна валута. Най-общо сделките формират следните групи:

Първа група. Това са сделки, осъществяващи външно-търговски сделки като покупко-продажби на активи и услуги.

Втора група. Това са част от валутните операции, породени от сделки в страната при разплащане в чуждестранна валута.

Трета група. Това са валутни операции, реализиращи превод на отчетите по задгранична стопанска дейност.

Четвърта група. В тази група намират израз операции, доказващи разширяване на чуждестранни пазарни връзки.

Начална, изходна точка на контрола при валутните сделки е контролът върху правото на местните субекти да извършват покупко-продажба на чуждестранна валута срещу левове от упълномощени търговски банки с разрешение на Българска народна банка. По този повод контрол се извършва за:

- а) установяване на правото на стопанските субекти да притежават валутни финансови активи и да реализират сделки с тях;
- б) пътя и участието на банковите институции в сделки с валутни активи;
- в) при кои стопански субекти се прибегва до сделки във валута.

Развитието на контролните процедури се осъществява въз основа на текстове от Наредба № 3, а именно: плащанията в страната могат да се извършват и в чуждестранна валута в брой или по сметка, ако това се допуска от

законите и други нормативни актове, регулиращи валутния режим, като по този повод Валутният закон дообяснява, че всички действия, сделки и плащания се извършват свободно. Въпреки това Валутният закон постановява, че е задължителна регистрацията в БНБ при сделки с ценни книжа, емитирани от чужди лица, както на паричния, така и на капиталовия пазар.

Важен момент от валутно-контролните действия е проверката на фактическата наличност и съхраняване на валутните парични средства. При тези текущи проверки като обект на особено внимание са както данни за пране на пари, така и откриване на доказателства за закононарушения. Този контрол при банковите и небанковите институции се реализира въз основа на банкови извлечения, както и на банковото бордеро, съпътстващо издадения паракон.

Съществен и важен обект на валутен контрол е отчетността при придобиването на активи чрез валутни сделки. В такива случаи се наблюдават две важни обстоятелства, а именно валутният курс, формиращ цената на придобиване на актива и начинът на разплащане при конкретната валутна сделка.

В този ред на мисли е логично да се контролират и сделките по продажба на активи при външно-търговски сделки. По този повод процедурата изисква да се започне от документалната обосновааност за износа на активите и след това анализ на валутните курсове и участието на конкретни лица в самата сделка.

При всички сделки с валута е редно като обект на контрол да се възприема и правилното счетоводно отчитане по повод на отчитането на валутните разлики, тълкувани като валутен ефект. Обикновено този ефект се проявява, когато разплащанията са по банков път и разплащанията са разсрочени във времето, т.е. се реализира влияние на инфлационния индекс.

Не по-малко съществено като направление на контрол е и това, свързано с отчитането на валутни операции, произтичащи от задгранична дейност, осъществявана от български стопански субекти. Съобразно СС № 21 стопанските субекти извън територията на страната се класифицират като дейност в чужбина или предприятие в чужбина. Така в обект на контрол се превръщат:

- а) превеждане на годишния счетоводен отчет на предприятието в чужбина в национална валута с цел включване в годишния счетоводен отчет на базовото предприятие (централата);
- б) превеждане отчетите на дейността в чужбина, която е неразделна част от дейността на българското предприятие;
- в) дялово участие в дружества, които са чуждестранни лица;
- г) при предоставяне на кредити между местни и чуждестранни лица;

д) създаване на обезпечение, по повод на задължения между местни и чуждестранни лица. Не подлежат на регистрация сделки, по които страна е търговска банка и имат размер, упоменат в нормативната база.

Когато тези отчетни документи се превърнат в обект на одит, се наблюдава най-вече законосъобразността на датите при изготвяне на отчетите от чужбина и отчитането им в местните предприятия.

Технологията на текущото и годишното счетоводно приключване изисква задължително прилагане на конкретни текстове от Закона за счетоводството и привеждане на заключителния курс на БНБ за съответната валута към 30 число на текущия месец и към 31.12 на отчетната година. В тази връзка като важно направление на контрола се формира и контролът върху текущата и периодичната оценка на валутните активи и пасиви.

Промените в счетоводното законодателство от последните няколко години са свързани с начина при извършването на преоценка на валутните обекти, сроковете за извършване и счетоводното изразяване на преоценката и получените резултатите от нея. В тази връзка като нови обекти на контрол се очертават:

а) начинът в реализирането и счетоводното отчитане на преоценката на дълготрайни валутни активи;

б) текущото преоценяване на валутни парични средства, валутни вземания и валутни задължения по централен курс на БНБ за конкретния отчетен период;

в) преоценката на краткосрочните инвестиции в акции и облигации. преоценяването се реализира на базата на информация, създадена и оповестена от българската фондова борса;

г) процедури по обявяване в несъстоятелност и ликвидация и формирането на валутна разлика, произтичаща между датата на съдебно решение и датата на реално начало на конкретните действия.

В общ план проблемите, възникващи в процеса на преизчисляване на финансовите отчети, деноминирани в чуждестранна валута, са от съществено значение за финансовия успех на предприятията, които реализират задгранична дейност. Конкретно проблемите имат счетоводен характер и са обвързани с:

а) обменните курсове за преизчисляване;

б) прилаганите методи и процедури за преизчисляване;

в) начина за счетоводно отразяване на курсовите разлики, проявяващи се като резултат от преизчисляването на отчети.

Използваните в практиката обменни курсове могат да бъдат заключителен среден и исторически. Различните комбинации между посочените обменни курсове предопределят и употребата на различни методи за осъществяване на

преизчисленията на финансовите отчети на чуждестранните поделения от валутата, в която се изготвят отчетите на предприятието майка. Като традиционни методи в световната практика се възприемат следните три метода: Метод на текущия обменен курс, Текущ метод и Паричен метод.

Метод на текущия/заключителния обменен курс – това е метод, изискващ текущия обменен курс, т.е. заключителния обменен курс, ползван към датата на съставяне на финансовия отчет да се ползва за валутно преизчисляване на всички активи и пасиви. Текущ/нетекущ метод – при неговото прилагане заключителния обменен курс се използва за преизчисляване на текущите активи и пасиви, а историческият обменен курс – за всички останали такива.

Паричен/непаричен метод – при него паричните позиции на предприятието се изразяват с помощта на заключителния обменен курс, а непаричните позиции – по историческия обменен курс.

Основните различия между трите метода произтичат от начина за класифициране на активите и пасивите, които следва да се преизчисляват по текущия обменен курс към датата на финансовия отчет или съответно на историческия обменен курс, валиден към датата на продибоване на актива или възникване на пасива.

Изискванията за преизчисляване на финансовите отчети, деноминирани в чуждестранна валута, регламентирани от действащия към този момент МСС № 21- Ефекти от промените в обменните курсове, се базира на метода на текущия обменен курс. Този метод е наложен от практиката, прилагана в САЩ съобразно техните Общоприети счетоводни стандарти. В общ план теоретичната основа на този най-широко прилаган метод е концепцията за нетната инвестиция. Неговата висока приложимост се обяснява и с възможността да отразява максимално адекватно икономическата реалност.

Основна задача на процеса по преизчисляване на финансовите отчети е да се създаде и осигури информация, отразяваща влиянието на промените в обменните курсове върху паричните потоци и собствения капитал на предприятието майка. В този процес, при условие, че не се прилага валута на държава със свръхинфлационна икономика и се прилага методът на текущия обменен курс, се прибегва до следния алгоритъм на операции:

- активите и пасивите от счетоводния баланс трябва да бъдат преизчислени по заключителния курс към датата на създаване на баланса;

- приходите и разходите от отчета за доходите трябва да бъдат преизчислени по обменни курсове към датите на сделки;

- всички курсови разлики, възникнали в резултата на преизчисляване, трябва да бъдат

отразени като отделен елемент на собствения капитал.

В предложения алгоритъм от финансови операции курсовите разлики, тълкувани като резултат от преизчисляването, е редно да не се зачитат като печалба или загуба, а да се представят като отделен елемент от собствения капитал в консолидирания финансов отчет. Това произтича от възприемането на методологичната обосновка на процедурата, т.е. като израз на концепцията за нетната инвестиция. В този смисъл разглеждането на чуждестранното предприятие се счита, че влиянието на измененията във валутните обменни курсове не засяга пряко паричните потоци на предприятието майка, а неговата нетна инвестиция в това предприятие. Курсовите разлики, възникващи при преизчисляване, по същество представляват корекции от самото преизчисляване и практически не оказват пряк ефект върху настоящите парични потоци, но такъв може да възникне в бъдещи периоди.

В практиката съществуват различни мнения относно възможния начин, по който се отразяват курсовите разлики от преизчисляване на финансовите отчети в чуждестранна валута в консолидирания финансов отчети. За игнорирането на проблема съществуват две концептуално обосновани алтернативи:

- курсовите разлики от преизчисления да се третират като печалби и загуби, които се признават за текущия период;

- курсовите разлики от преизчисления да се отсрочат и да се отразяват като отделен компонент на собствения капитал в консолидирания финансов отчети.

В първия вариант курсовите разлики, произтичащи от преизчисления, се тълкуват като аналогични на тези, възникващи при сделките с чуждестранна валута и по този повод е нужно да бъдат отразени в нетния доход за същия период, през който са настъпили промени в обменните курсове. При такъв подход се оформят два проблема – единият, че реално печалбите и загубите по същество са нереализирани, а другият, че това отразяване може да доведе до несъответствие между резултатите и икономическата действителност.

Практиката, ползвана при преизчисляването на финансовите отчети, деноминирани в чуждестранна валута, налага приложението на конкретна методология, в която водещо значение придобива факторът валута. Това понятие многократно е разглеждано и анализирано и в предходните страници, но в този случай става въпрос за намирането на отговор по всеки конкретен казус съответно по установяване на функционалната валута. Основните характеристики, въз основа на които се идентифицират функционалната валута на

чуждестранното предприятие и нейната съвместимост с тази на предприятието-майка, са:

- валутата, влияеща върху продажните цени на стоки и услуги;

- валутата на държавата, чиито наредби и конкурентно въздействие са определящи за продажните цени на стоки и услуги;

- валутата, която основно влияе върху разходите за материали, труд и други разходи за предоставяне на стоки и услуги.

Гледните точки за фиксиране на функционалната валута се допълва и от това коя е валутата, в която се генерират средствата от финансовата дейност и къде се държат постъпленията от оперативната дейност. Наред със споменатите съществени подробности в процеса по определяне е редно да се обърне внимание и на средните допълнителни индикатори като: степента на автономност на чуждестранното предприятие, дял на сделките на предприятието майка в целия обем сделки на чуждестранното предприятие, влиянието, оказвано от паричните потоци, реализирани от чуждестранното предприятие и кога влизат в сметките на предприятието майка, а също и степента, в която чуждестранното предприятие притежава финансова независимост.

По повод на определянето на функционалната валута от съществено значение е определянето на възможността избраната валута да отразява в пълна степен достоверността на реалния икономически ефект от сделки, събития и условия за осъществяване.

Написаното дава основание да се направи изводът, че отчетността върху сделките с валута придобива все по-голяма значимост, поради това, че нейната обективност и ефективност провокират развитие и на финансово-икономическата система, и на процеса по достигане на желани резултати. В този смисъл целият обем от протичащи валутни операции се превръща в едно много голямо предизвикателство за валутния контрол и предопределя неговото целесъобразно развитие и рационално усъвършенстване. Резултатът от протичането на този процес е предоставянето на възможност цялостното финансово-икономическо управление на България да възприеме всяка особеност като елемент, върху който може да се помисли и добави още нещо, за да сработи по-гладко и да предостави увереност за по-добро бъдеще. Обективно анализираният процес, освен че развива самия валутен контрол, създава и условия за прецизно усъвършенстване на голяма част от механизмите, които включва цялата национална валутна система и по този начин предопределя създаването на условия за повишаване на ефективността от използването на всички валутни потоци, които по време на криза стават още по-ценни и необходими.

Литература

1. Валутен закон: <http://www.emag.bg/valuten-zakon-sbornik-normativni-aktove-113518/pd/D91VSBVBM>.
2. Закон за счетоводството: обн. ДВ. бр.98 / 16.11.2001 с посл. изменения.

3. Международни счетоводни стандарти-
<http://www.account-bg.info/mss/page.php?2>.
4. Стоянов, Е, Одит–източници и институционализация, Бургас, Флат, 2013.
5. Стоянов, Е. Няколко въпроса на валутния контрол, Бургас, Флат, 2013.